УДК 378.147:355.233(477)

DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2021.75-2.11>

П. Ф. Рибалко

доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри теорії і методики фізичної культури
Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка

А. Д. Красілов

кандидат педагогічних наук, заслужений тренер України,
старший викладач кафедри теорії і методики фізичної культури
Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка

С. М. Курбакова

старший викладач кафедри загальновійськових дисциплін (із курсом фізичної підготовки)
Української військово-медичної академії

О. А. Романюк

старший викладач кафедри фізичного виховання, спеціальної фізичної підготовки і спорту
Навчально-наукового інституту фізичної культури та спортивно-оздоровчих технологій
Національного університету оборони України імені Івана Черняховського

О. М. Арабаджі

старший викладач кафедри вогневої підготовки
Національної академії Національної гвардії України

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ ВПЛИВУ СПЕЦІАЛЬНОЇ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВЛЕНOSTІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ІНСТИТУЦІЙ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ Й ОБОРОНИ УКРАЇНИ НА ЇХ ГОТОВНІСТЬ ДО СЛУЖБОВО-БОЙОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Нині важливою є трансформація програм підготовки майбутніх офіцерів інституцій сектору безпеки й оборони України до стандартів НАТО. Пошук нових форм, методів та засобів усесторонньої підготовки майбутніх офіцерів інституцій сектору безпеки й оборони України забезпечить ефективне виконання ними та їх підлеглими завдань за призначенням у різних умовах службово-бойової (оперативної) діяльності. Удосконалення системи спеціальної фізичної підготовки майбутніх офіцерів інституцій сектору безпеки й оборони України (далі – СБОУ) сприятиме інтенсифікації їх освітнього процесу, що підвищить якість та рівень сформованості прикладних професійних компетентностей, необхідних для забезпечення подальшої службово-бойової (оперативної) діяльності на первинних офіцерських посадах.

Головною метою дослідження є визначення сутності та структури спеціальної фізичної підготовки майбутніх офіцерів (на прикладі курсантів факультету № 2 Харківського національного університету внутрішніх справ) як провідного чинника їх готовності до виконання завдань за призначенням у різних умовах службово-бойової (оперативної) діяльності на первинних офіцерських посадах.

Ураховуючи результати моніторингу науково-методичної та спеціальної літератури (перший етап дослідження), членами науково-дослідної групи встановлено таке: не дивлячись на значну кількість наукових праць з обраного напрямку наукової розвідки, проблема вдосконалення системи спеціальної фізичної підготовки майбутніх офіцерів інституцій СБОУ (з урахуванням наявного бойового досвіду та сучасних науково-теоретичних концепцій фізичного виховання представників різних груп населення) висвітлена ще не достатньо, що потребує подальших теоретичних та емпіричних досліджень.

Упродовж другого етапу теоретичного дослідження, враховуючи результати моніторингу науково-методичної та спеціальної літератури, членами науково-дослідної групи визначено сутність та структуру спеціальної фізичної підготовки майбутніх офіцерів (на прикладі курсантів факультету № 2 Харківського національного університету внутрішніх справ) як провідного чинника їх готовності до виконання завдань за призначенням у різних умовах службово-бойової (оперативної) діяльності, як-от особистісне утворення, яке формується шляхом цілеспрямованого та комплексного педагогічного впливу на формування у майбутнього офіцера НПУ готовності до захисту

України, правоохоронної діяльності (до виконання завдань за призначенням) у різних умовах службово-оперативної діяльності та забезпечує поєднання ним знань про зміст та структуру правоохоронної діяльності, а також вимог цієї діяльності до рівня спеціальної фізичної підготовленості та психофізичного стану, прикладних компетентностей, необхідних для забезпечення правоохоронної діяльності зі сформованими та усвідомленими ним у процесі розвитку можливостями та потребами.

Ключові слова: засоби фізичної підготовки, майбутні офіцери, професійна освіта, професійні компетентності, службова підготовка, спеціальна фізична підготовка, теорія та методика.

Постановка проблеми. Трансформація інституцій сектору безпеки і оборони України до стандартів НАТО, наявний стан розвитку вищої військової освіти та науки висуває підвищені вимоги до компетентності майбутніх офіцерів, що потребує суттєвих змін у професійній підготовці.

Висока конкуренція між вищими військовими навчальними закладами (зкладами вищої освіти зі специфічними умовами навчання) інституцій сектору безпеки й оборони України (далі – СБОУ) передбачає перехід до нових ефективних форм підготовки майбутніх офіцерів, зокрема й зі спеціальної фізичної підготовки, яка є важливим предметом професійної освіти, що забезпечує формування готовності до виконання завдань за призначенням на первинних офіцерських посадах, а також майбутніх підлеглих у різних умовах службово-бойової діяльності (далі – СБД). Зазначене вище підкреслює актуальність обраного напрямку наукової розвідки.

Дослідження виконано відповідно до планів науково-дослідної роботи і дослідно-конструкторських робіт кафедри тактичної та спеціальної фізичної підготовки факультету № 2 Харківського національного університету внутрішніх справ та кафедри теорії і методики фізичної культури Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка на тему «Теоретичні і методичні засади загальної та професійної фізкультурної освіти різних груп населення» (номер державної реєстрації – 0121U107786).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Моніторинг науково-методичної, спеціальної літератури та інтернет-ресурсів у напрямі організації системи професійної освіти майбутніх офіцерів інституцій СБОУ (1 етап дослідження – січень-лютий 2020 р.) дозволив визначити низку науковців, які вивчали це питання: А. Машталера [1], О. Хацаюка [2], М. Саморока, В. Халєпа, Н. Височіну, О. Хацаюка, Р. Іванішина [3], О. Хацаюка, О. Єлісєєву, В. Жукова, В. Клименка, Ю. Бережного [4], А. Бухуна, Ю. Лісніченка, А. Турчинова, В. Тюрину, В. Шемчука. У наукових працях вищезазначених фахівців (учених і практиків) зосереджується увага на впровадженні в освітній процес майбутніх офіцерів інституцій СБОУ сучасних педагогічних моделей, які забезпечують формування професійних компетентностей, необхідних для виконання ними завдань за призначенням на первинних офіцерських посадах.

У наукових працях О. Хацаюка [5], О. Моргунова, О. Яреценка [6], В. Шемчука, Н. Вербіна, О. Нестерова, М. Василенка, Є. Малахова [7], С. Забродського, В. Шемчука, В. Климовича, Є. Гончарова, А. Пашуби [8] та інших учених і практиків (В. Бондаренка, Д. Грищенка, В. Дідковського, О. Ольхового, А. Чуха) висвітлені актуальні питання розвитку та вдосконалення фізичної та спеціальної фізичної підготовленості майбутніх офіцерів інституцій СБОУ. Наукові підходи до вирішення проблем удосконалення системи фізичної підготовки військовослужбовців різних груп та вікових категорій можна адаптувати та впровадити у систему спеціальної фізичної підготовки майбутніх офіцерів інституцій СБОУ.

Цікавими, на наш погляд, є роботи О. Моргунова, О. Яреценка, О. Хацаюка [9], І. Жукевича [10], В. Шемчука, А. Турчинова, В. Климовича, Є. Гончарова, Р. Трищуна [11], С. Забродського, О. Хацаюка, О. Нестерова, С. Власка, О. Большакова [12] та інших фахівців зазначеного напрямку (В. Бізіна, Д. Каратаєвої, А. Лапутіна, В. Лялька, С. Стервоєдова), у яких висвітлені актуальні питання використання в системі спеціальної фізичної підготовки (професійної освіти) майбутніх офіцерів СБОУ (далі – майбутніх офіцерів) сучасних педагогічних технологій (наукового інструментарію, технічних засобів навчання), які забезпечують формування у них готовності до виконання завдань за призначенням у різних умовах службово-бойової діяльності.

Ураховуючи результати моніторингу науково-методичної та спеціальної літератури (Інтернет-ресурсів), членами науково-дослідної групи встановлено таке: не дивлячись на значну кількість наукових праць з обраного напрямку наукової розвідки, проблема вдосконалення системи спеціальної фізичної підготовки (далі – СФП) майбутніх офіцерів з урахуванням наявного бойового досвіду та сучасних науково-теоретичних концепцій фізичного виховання представників різних груп населення висвітлена ще не достатньо, що потребує подальших теоретичних та емпіричних досліджень.

Метою статті є визначення сутності та структури спеціальної фізичної підготовленості майбутніх офіцерів (на прикладі курсантів Харківського національного університету внутрішніх справ) як провідного чинника їх готовності до виконання завдань за призначенням у різних умовах

службово-бойової діяльності на первинних офіцерських посадах.

Для досягнення мети дослідження планувалося вирішити такі завдання:

- провести аналіз науково-методичної та спеціальної літератури (моніторинг інтернет-ресурсів) у напрямі організації системи професійної освіти майбутніх офіцерів;
- здійснити аналіз спеціальної науково-методичної літератури в напрямі розвитку та вдосконалення фізичної та спеціальної фізичної підготовленості майбутніх офіцерів;
- визначити ефективні педагогічні технології формування готовності майбутніх офіцерів до виконання завдань за призначенням з акцентованим використанням засобів СФП та сучасного наукового інструментарію (технічних засобів навчання).

Методи дослідження: узагальнення результатів науково-методичної, спеціальної та довідкової літератури (інтернет-ресурсів), ідеалізації, формалізації, аксіоматичні, історичні і логічні, сходження від конкретного тощо. Для якісної організації дослідження створено науково-дослідну групу, до складу якої ввійшли провідні учені та практики обраного напрямку наукової розвідки (П. Рибалко, О. Хацаюк, А. Красілов, С. Курбакова, О. Романюк, О. Арабаджі).

Виклад основного матеріалу. Впродовж другого етапу теоретичного дослідження (березень 2020 – лютий 2021 рр.), враховуючи результати моніторингу науково-методичної та спеціальної літератури (інтернет-ресурсів), членами науково-дослідної групи (далі – НДГ) здійснено визначення сутності та структури спеціальної фізичної підготовленості майбутніх офіцерів як провідного чинника їх готовності до виконання завдань за призначенням у різних умовах службово-бойової (оперативної) діяльності.

У спеціальній довідковій літературі (інтернет-ресурсах) «офіцер – особа командного і начальницького складу в збройних силах, на флоті і в інших силових структурах, що позначає переважно військовий ранг (звання)» [13]. Варто зауважити, що підготовка майбутніх офіцерів для потреб «силового блоку» України здійснюється з урахуванням функцій, покладених на відповідні підрозділи інституцій СБОУ.

Зміст поняття «підготовка» в педагогічній енциклопедії [14, с. 549] розглядається як «сукупність спеціальних знань, умінь і навичок, якостей, трудового досвіду й норм поведінки, які забезпечують можливість успішної роботи з визначеної професії; як процес отримання відповідних знань й умінь».

Професійна підготовка (в Національній поліції України – «службова підготовка») – це система навчання, яка забезпечує формування прикладних професійних компетентностей, які необхідні

для відповідної службової діяльності, з метою здобуття певної кваліфікації за конкретною професійною спеціалізацією.

Крім цього, спеціальна фізична підготовка – це цілеспрямований процес фізичного розвитку представників «силового блоку», який організовується з урахуванням особливостей професійної діяльності та вимог відповідних нормативно-правових документів. Варто також зауважити, що використання поняття «спеціальна фізична підготовка» підкреслює прикладну спрямованість процесу фізичного вдосконалення представників інституцій СБОУ.

Вивчення та аналіз поглядів провідних учених і практиків щодо змісту поняття «професійна компетентність військовослужбовців» (представників інституцій СБОУ) дає підстави для розуміння у нашому теоретичному дослідженні професійної компетентності майбутніх офіцерів Національної поліції України (далі – НПУ) як особистісного утворення, яке виявляється у здатності до виконання завдань за призначенням, які виникають під час службово-бойової (оперативної) діяльності і які потребують високого рівня їх спеціальної фізичної підготовленості. Готовність представників «силового блоку» до професійної діяльності досліджували Я. Павлов, М. Медвідь, О. Хацаюк, В. Шемчук, В. Ягупов та інші фахівці зазначеного напрямку.

Під час подальшої дослідно-аналітичної роботи, а також відповідно до результатів моніторингу спеціальної науково-методичної літератури у напрямі фізичного виховання різних груп населення (І. Маріонда, В. Красота, О. Старчук, С. Жембровський, Ю. Фіногенов, О. Чернявський) членами НДГ визначено основні підходи у напрямі дослідження проблеми готовності особистості до професійної діяльності (креативний, культурологічний, персоналістичний, змішаний).

Варто також підкреслити, що службово-оперативна діяльність майбутніх офіцерів НПУ (порівняно з іншими видами професійної діяльності) має специфічні відмінності. Враховуючи вищезазначене, вважаємо за необхідне використовувати таке поняття, як «готовність майбутніх офіцерів НПУ до виконання завдань за призначенням». Крім цього, необхідно зауважити, що В. Гавриліним, Є. Козаком, О. Поповичем, О. Ролюком та іншими фахівцями зазначеного напрямку звертається увага на фізичну готовність індивіда до професійної діяльності, але не розкриваються засоби спеціальної фізичної підготовки для її досягнення, що підкреслює своєчасність та актуальність обраного напрямку наукової розвідки.

Крім цього, в процесі формування готовності здобувачів вищої освіти (зокрема й курсантів закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання системи НПУ) до майбутньої професійної діяльності важливу роль відіграє педагогічний вплив (В. Головенкін, Я. Кайманова, В. Крутецький,

А. Лукашенко, С. Максименко, О. Пелех, В. Серіков та ін.). Варто також зауважити, що готовність індивіда може бути сформована лише за умови, якщо вона має чітке уявлення про сутнісні характеристики професійної діяльності і її якості та сформовані компетентності будуть відповідати вимогам цієї діяльності (А. Бевз, С. Кубіцький, М. Недбай, В. Уліч та ін.).

Відповідно до системно-структурного аналізу сутнісних характеристик обраного напрямку наукової розвідки пропонуємо таке визначення готовності майбутнього офіцера НПУ до виконання завдань за призначенням у різних умовах службово-оперативної діяльності з акцентованим використанням засобів СФП: особистісне утворення, яке формується шляхом цілеспрямованого та комплексного педагогічного впливу на формування у майбутнього офіцера НПУ готовності до захисту України, правоохоронної діяльності (до виконання завдань за призначенням) у різних умовах службово-оперативної діяльності та забезпечує поєднання ним знань про зміст та структуру правоохоронної діяльності, а також вимог цієї діяльності до рівня спеціальної фізичної підготовленості та психофізичного стану, сформованих прикладних компетентностей, необхідних для забезпечення правоохоронної діяльності зі сформованими та усвідомленими ним у процесі розвитку можливостями та потребами.

Моніторинг спеціальної науково-методичної літератури у напрямі формування готовності майбутніх офіцерів інституцій СБОУ до службово-бойової (оперативної) діяльності (Ю. Бабаян, О. Бойко, І. Ващенко, А. Галімов, О. Кокун, С. Кучеренко, А. Сіцінський, О. Хацаюк, Д. Швець та ін.) дозволяє нам виокремити в її структурі низку компонентів, які є спільними, а саме:

- мотиваційний (розуміння труднощів правоохоронної діяльності та їх подолання, об'єктивне оцінювання своїх можливостей під час управління своїм психічним та фізичним станом);
- функціональний (розвиток та вдосконалення прикладних професійних компетентностей (фізичних якостей та прикладних навичок), які необхідні для виконання завдань за призначенням у різних умовах службово-оперативної діяльності);
- прикладний (забезпечення розвитку прикладних професійних рухових дій і навичок засобами фізичної та спеціальної фізичної підготовки);
- стресостійкий (формування високої психофізичної стійкості майбутніх офіцерів НПУ до впливу несприятливих факторів службово-оперативної діяльності).

Висновки і пропозиції. Відповідно до результатів теоретичного дослідження членами НДГ визначено сутність та структуру спеціальної фізичної підготовленості майбутніх офіцерів (на прикладі курсантів Харківського національного університету внутрішніх справ) як провідного чин-

ника їх готовності до виконання завдань за призначенням у різних умовах службово-бойової діяльності на первинних офіцерських посадах, як-от особистісне утворення, яке формується шляхом цілеспрямованого та комплексного педагогічного впливу на формування у майбутнього офіцера НПУ готовності до захисту України, правоохоронної діяльності (до виконання завдань за призначенням) у різних умовах службово-оперативної діяльності та забезпечує поєднання ним знань про зміст та структуру правоохоронної діяльності, а також вимог цієї діяльності до рівня спеціальної фізичної підготовленості та психофізичного стану, сформованих прикладних компетентностей, необхідних для забезпечення правоохоронної діяльності зі сформованими та усвідомленими ним у процесі розвитку можливостями та потребами.

Нами пропонується доповнити змістову частину засобів спеціальної фізичної підготовки майбутніх офіцерів НПУ функціональними комплексами та спеціальними фізичними вправами, які сприятимуть підвищенню їх готовності до виконання завдань за призначенням у різних умовах службово-оперативної діяльності. Перспективи подальших досліджень у зазначеному напрямі передбачають визначення критеріїв, показників, та рівнів сформованості готовності майбутніх офіцерів НПУ до службово-оперативної діяльності на первинних офіцерських посадах.

Список використаної літератури:

1. Машталер А.М. Розвиток професійної компетентності офіцерів прикордонників у системі підвищення кваліфікації засобами дистанційного навчання : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Хмельницький, 2016. 16 с.
2. Хацаюк О.В. Застосування новітніх педагогічних технологій в системі професійної підготовки майбутніх офіцерів НГУ. *Психологія та педагогіка сучасності: проблеми та стан розвитку науки і практики в Україні*. № 2. ГО «Львівська педагогічна спільнота», 2019. С. 143–146.
3. Саморок М.Г., Халеп В.В., Височіна Н.Л., Хацаюк О.В., Іванішин Р.О. Формування професійних компетентностей у правоохоронців МВС України підрозділів спеціального призначення до дій у гірських умовах. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. Вип. 71. (Т. 2). Запоріжжя, 2020. С. 208–216.
4. Хацаюк О.В., Єлісєєва О.С., Жуков В.Л., Клименко В.П., Бережний Ю.М. Модель формування готовності майбутніх офіцерів-правоохоронців до застосування заходів фізичного впливу в різних умовах службово-оперативної діяльності. *Інноваційна педагогіка*. Вип. 29 (Т. 2). Одеса, 2020. С. 174–178.

5. Хацаюк О.В. Сутність та структура готовності майбутніх офіцерів НГУ до виконання завдань за призначенням засобами СФП. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. Вип. 65 (Т. 2). Запоріжжя, 2019. С. 144–155.
6. Моргунов О.А., Ярещенко О.А. Фізична підготовка курсантів закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання МВС України. *Підготовка поліцейських в умовах реформування системи МВС України*. Вип. 3. Харків, 2020. С. 177–179.
7. Шемчук В.А., Вербин Н.Б., Нестеров О.С., Василенко М.М., Малахов Є.В. Педагогічна модель удосконалення спеціальної фізичної підготовленості майбутніх офіцерів засобами службово-прикладних єдиноборств. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. Вип. 71 (Т. 2). Запоріжжя, 2020. С. 241–248.
8. Забродський С., Шемчук В., Климович В., Гончаров Є., Пашуба А. Сутнісні характеристики готовності майбутніх офіцерів до службово-бойової діяльності засобами спеціальної фізичної підготовки з урахуванням типу темпераменту. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Вип. 28 (Т. 1). Дрогобич, 2020. С. 268–275.
9. Моргунов О.А., Ярещенко О.А., Хацаюк О.В. Напрямки розвитку військово-прикладних навичок застосування засобів індивідуального захисту та активної оборони курсантами-правоохоронцями. *Честь і закон*. № 4 (63). Харків, 2017. С. 49–55.
10. Жукевич І.П. Використання інформаційно-комунікаційних технологій у професійній підготовці військовослужбовців. *Педагогічні науки: реалії та перспективи*. Вип. 60 (Т. 1). Київ, 2018. С. 162–165.
11. Шемчук В.А., Турчинов А.В., Климович В.Б., Гончаров Є.І., Тришун Р.М. Використання технічних засобів навчання на початковому етапі формування навичок рукопашного бою майбутніх офіцерів. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. Вип. 70 (Т. 4). Запоріжжя, 2020. С. 217–222.
12. Забродський С.С., Хацаюк О.В., Нестеров О.С., Власко С.В., Большаков О.О. Впровадження сучасних форм фізичної підготовки у систему професійної освіти майбутніх офіцерів НГУ. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. Вип. 75 (Т. 2). Запоріжжя, 2020. С. 130–144.
13. Офіцер (Вікіпедія), 2021. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Офіцер> (дата звернення: 20.02.2021).
14. Каиров А.И., Петров Ф.П. Педагогическая энциклопедия (Т. 3) : энцикл. Москва : Советская энциклопедия, 1996. 549 с.

Rybalko P., Krasilov A., Kurbakova S., Romanyuk O., Arabadzhi O. Theoretical aspects of determining the impact of Special Physical readiness of future officers of Institutions of the Security and Defense Sector of Ukraine on their readiness for military service

Today, it is important to transform the training programs for future officers of Ukraine's Security and Defense Institutions to NATO standards. The search for new forms, methods and means of comprehensive training of future officers of the institutions of the Security and Defense Sector of Ukraine will ensure the effective implementation of their and their subordinates' assigned tasks in various conditions of combat (operational) activities. In turn, improving the system of Special Physical Training of future officers of Institutions of the Security and Defense sector of Ukraine (hereinafter SDSU) will intensify their educational process, which will increase the quality and level of applied professional competencies needed to ensure further combat (operational) activities at primary officer positions.

The main purpose of the study is to determine the nature and structure of Special Physical readiness of future officers (on the example of cadets of the faculty № 2 of Kharkiv National University of Internal Affairs), as a leading factor in their readiness to perform assigned tasks in different conditions of combat (operational) activities in primary officer positions.

Considering the results of monitoring of scientific-methodical and special literature (first stage of research) members of the research group found that despite a significant number of scientific papers in the chosen field of scientific intelligence, the problem of improving the system of special physical training of future SDSU officers and modern scientific and theoretical concepts of physical education of different groups of the population is not covered enough, which requires further theoretical and empirical research.

During the second stage of the theoretical study, considering the results of monitoring of scientific and methodological and special literature, members of the research group determined the nature and structure of Special Physical redlines of future officers (on the example of cadets of the faculty № 2 of Kharkiv National University of Internal Affairs), as a leading factor in their readiness to perform tasks on purpose in different conditions of service and combat (operational) activities – personal education, which is formed by purposeful and comprehensive pedagogical influence on the formation of the future officer of the National Police of Ukraine readiness to defend Ukraine, law enforcement activities (to perform tasks as assigned) in different conditions of service and operational activities and provides a combination of knowledge about the content and structure of law enforcement, as well as the requirements of this activity to the level of special physical fitness and psychophysical condition, formed applied competencies necessary to ensure law enforcement activities with the opportunities and needs formed and realized by him in the process of development.

Key words: means of physical training, methods, professional education, professional competencies, professional training, special physical training, theory and methods.